

L'EMPRENEDORIA A CATALUNYA: UNA **IDENTIFICACIO DEL PUNT DE PARTIDA**

0. Introducció

La creació d'empreses és una faceta del sistema productiu de les economies que ha rebut, almenys de paraula, la més alta de les consideracions. És obvi que per a renovar els sistemes productius tant cal que les empreses existents evolucionin com que n'apareguin de noves. Si l'economia catalana ha de ser competitiva i ha de generar llocs de treball, cal que regeneri el seu teixit productiu, i les noves empreses hi haurien de contribuir, en bona lògica, de manera decisiva.

Aquest document és el primer d'una sèrie de dos sobre emprenedoria que pretén identificar els trets bàsics de la situació de partida en aquest àmbit i efectuar, en el segon, propostes d'actuació de política industrial orientades a estimular l'aparició de noves empreses.

L'estructura del document descansa en aquests quatre capítols:

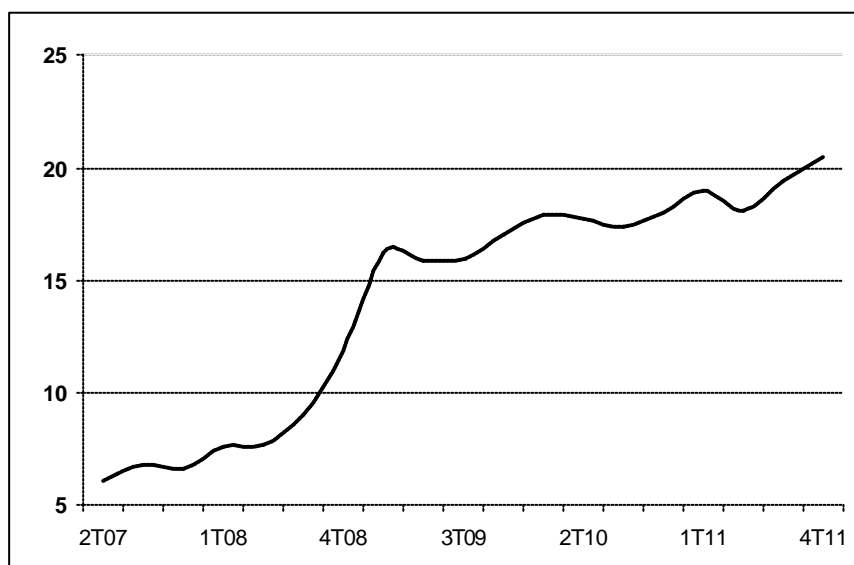
- Per què és important la creació d'empreses?
- Concepte d'emprenedoria
- Reconeixements recents de l'emprenedoria en el nostre entorn
- Alguns trets de l'emprenedoria a Catalunya

1. Per què és important l'emprenedoria

La gravetat de la crisi actual té molts registres i probablement el que socialment és més greu i preocupant és el de l'atur. Darrera seu hi ha els empleadors, les empreses, que són les úniques (juntament amb el sector públic), que poden corregir aquest problema.

És coneguda la dinàmica que ha seguit la destrucció de llocs de treball a tot l'Estat espanyol. Catalunya no n'ha estat una excepció, dintre de no ser de les comunitats líders. La taxa actual d'atur (quart trimestre de 2011) és del 20,5% (gràfic 1) i la taxa a conjunt de l'Estat és del 22,85%.

Gràfic 1. Taxa d'atur a Catalunya (% aturats / població activa)

Font: PIMEC a partir de dades de l'INE

Tan greu com la taxa d'atur resulta el fet que l'atur juvenil presenta uns nivells inusuals en els països desenvolupats. El nombre d'aturats menors de 25 anys el 2011 va ser a Catalunya de 103.800 persones de mitjana. La taxa d'atur d'aquest col·lectiu es va xifrar en el quart trimestre de 2011 en el 47,9% (44,1% de mitjana pel conjunt de l'any).

Pel que fa a les empreses, a 2011 a Catalunya n'hi ha 601.801, de les quals 259.232 tenen assalariats. En el quadre 1 s'hi recull el nombre d'empreses existents a 1 de gener de cada any, és a dir l'estoc d'empreses en aquell moment, de forma que les xifres incorporen tant les altes com les baixes produïdes en cada període.

Des de la perspectiva de creació de llocs de treball les més rellevants són les empreses amb assalariats. N'hi ha 259.232. Aquest tipus d'empreses ha disminuït un 13% durant el període 2008-2011, és a dir una xifra absoluta de 38.884 empreses. La dinàmica del conjunt de l'Estat espanyol en el mateix període pel que fa a les empreses amb assalariats ha estat quasi idèntica a la catalana (-12,8% enfront de -13%).

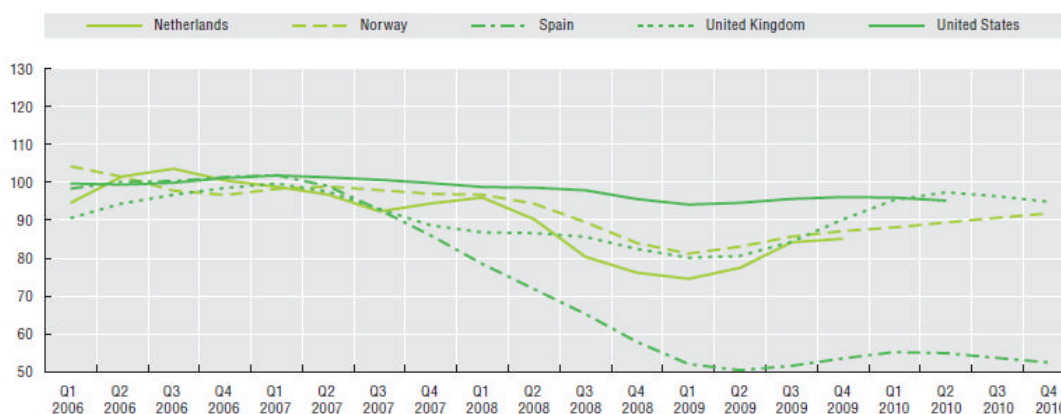
Quadre 1. Empreses existents a Catalunya, 2007-2011

Empreses	2007	2008	2009	2010	2011	Variació 2008-11
Amb assalariats	292.432	298.116	282.910	269.981	259.232	-13,0%
Sense assalariats	319.972	327.904	336.714	339.689	342.569	+4,5%
Total	612.404	626.020	619.624	609.670	601.801	-3,9%
Saldo interanual de les empreses amb assalariats		+5.684	-15.206	-12.929	-10.749	-38.884

Font : Pimec a partir de dades del DIRCE de l' INE

En comparació amb altres països el comportament d'Espanya en una de les qüestions que més ens interessen en aquest document, la creació d'empreses, és clarament desfavorable. Així, tal i com es pot observar en el gràfic 2, en que es comparen Estats Units, Holanda, Regne Unit, Noruega i Espanya, la caiguda de creació d'empreses és la més alta, situant-se des de 2009 en nivell de l'ordre de la meitat dels que es venien registrant en el 2006.

Gràfic 2. Evolució de les noves empreses 2006-2010 (2006=100)

Font: OCDE 2011

2. Emprenedoria i emprenedors

Seguint l'OCDE¹ són **emprenedors** aquelles persones (propietaris d'empreses) que persegueixen la generació de valor a través de la creació o de l'expansió d'activitat econòmica, identificant i explotant nous productes, processos o mercats. D'altra banda, l'**activitat empenedora** és aquella que desenvolupa una persona per tal d'aconseguir el(s) objectiu(s) anteriors, és a dir generar valor a través dels processos indicats.

En aquest document centrem l'atenció en els empenedors que generen noves empreses, no pas en els empenedors que fan activitat empenedora en empreses existents. És a dir, ens centrem en els empenedors que creen noves empreses, sigui amb empleats o sense (autoempleats).

En relació a aquests conceptes val la pena destacar alguns punts:

- Per regla general, els empenedors començaran amb empreses petites, és més, microempreses, però no necessàriament hauria de ser així, perquè d'empreses també n'hi ha que neixen grans, d'entrada.
- No totes les noves empreses fan activitat empenedora entesa en el sentit descrit (creació d'activitat econòmica, identificant i explotant nous productes, processos o mercats), sinó que hi ha empreses que es creen fent els mateixos productes, utilitzant els mateixos processos i pels mateixos mercats que abans.
- Un empenedor fracassat no deixa de ser empenedor. Si el seu intent no ha funcionat aquesta vegada, en una altra ocasió pot funcionar. El que importa és la figura empenedora i la seva capacitat de generació de nous negocis.

També és necessari indicar que l'acció política sobre l'empenedoria va orientada a la consecució de l'objectiu genèric de crear valor, concepte aquest que inclou tant els aspectes monetaris (les rendes directes que genera, els beneficis, l'exportació, etcètera) com els no monetaris (la millora de la capacitat empresarial del país, per exemple). És més, l'acció política pot plantejar-se objectius molt específics i focalitzats. Per exemple, potenciar l'empenedoria tecnològicament innovadora, que pot comportar actuacions diferents de si el que es persegueix és el creixement econòmic; i també pot ser diferent de l'empenedoria focalitzada a la millora del medi ambient, o a la inclusió social. En el nostre cas no distingim entre aquests tipus de finalitats, i agafem l'empenedoria com un tot.

La creació de noves empreses per part d'empenedors es pot conceptuar com el resultat de la interacció de tres variables concretes, que són l'existència d'una oportunitat de mercat, la disposició de recursos i la capacitat de l'empenedor.

L'oportunitat fa referència a la detecció de necessitats no cobertes en el mercat, o també, de la possibilitat de despertar noves necessitats a través de nous productes o nous processos, és a dir que l'oferta creï nova demanda. Pel que fa als recursos cal entendre'ls en un sentit ampli, tots aquells que són necessaris atraure i organitzar per tirar endavant un projecte empresarial (financers, humans, tecnològics, etcètera). Finalment, per posar en marxa un projecte empenedor cal que l'impulsor tingui les

¹ En aquest punt s'utilitza fonamentalment el document de l'OCDE, *Entrepreneurship at a Glance 2011*. L'OCDE conjuntament amb l'Eurostat s'ha preocupat de disposar de mesures del fenomen empenedor. D'aquí va néixer, al 2006, el projecte Entrepreneurship Indicators Programme (EIP), que és a la base de les estadístiques que elaboren aquestes dues institucions de llavors ençà de manera normalitzada.

capacitats o competències emprenedores, i entre aquestes hi figurarà la seva actitud en relació a un factor que resulta clau en tot el procés: l'assumpció de risc, el resultat de la qual serà quedar-se amb els guanys del projecte...o amb les pèrdues.

En el procés, l'emprenedor ha de trobar atractiu fer el pas de tirar endavant una empresa, i això comporta que els guanys esperats hauran de ser superiors als costos d'oportunitat en que incorre l'emprenedor quan pren la decisió (sacrifici de guanys salarials alternatius, de rendes de capital, sobreesforç que requerirà el projecte, etcètera). Una decisió de caràcter econòmic que és de la màxima racionalitat.

Anem a veure quines són les principals característiques de l'emprenedoria en el nostre entorn.

3. Comportament de l'emprenedoria a Espanya

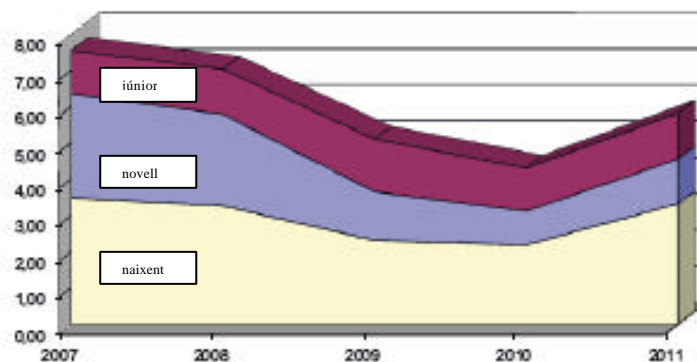
La situació que presenta l'emprenedoria a Espanya, i en menor grau a Catalunya, ha estat identificada de manera sistemàtica per part del Global Entrepreneurship Monitor (GEM), un observatori internacional que segueix l'activitat emprenedora amb periodicitat anual. Operatiu des de 1999, el GEM recull dades corresponents a 69 països. Medeix la taxa d'activitat emprenedora, en fa una descripció de les seves característiques i diagnostica les condicions institucionals i d'entorn per a emprendre. La darrera medició efectuada, corresponent a 2011, posa en relleu per a Espanya algunes dades que resulten rellevants i que es recullen en el quadre 2.

Una dada de síntesi en aquest context és la taxa d'activitat emprenedora (població de 18 a 64 anys que ha tingut iniciatives emprenedores d'entre 0 i 3,5 anys en el mercat / població de 18 a 64 anys, en percentatge). Aquest registre, calculat a partir d'un sistema d'enquestes, és del 5,8%, percentatge superior al de 2010 i 2009, però inferior al dels dos anys anteriors².

L'evolució de la TEA es pot observar en el gràfic 3, en què es distingeix entre tres grups d'emprenedors:

- el naixent (persones amb iniciatives en procés d'arrencada inicial)
- el novell (persones amb activitats empresarials iniciades fa 1 any)
- júnior (persones amb activitats empresarials iniciades entre 2 i 3,5 anys)

Gràfic 3. Descomposició de la taxa d'activitat emprenedora a Espanya, 2007-2011

Font: GEM 2011

² Per detalls, veure els informes GEM anuals.

L'emprenedoria és més intensa entre homes que entre dones. El gruix dels emprenedors tenen entre 25 i 44 anys (sumen el 67,1% del total), i hi ha emprenedors en edat ben madura (18% tenen entre 45 i 54 anys, i un 7,1% entre 55 i 64).

Respecte a l'origen del fet emprenedor, quasi tres quartes parts dels emprenedors ho són per oportunitat i una quarta part per necessitat. Aquest darrer tipus d'emprenedoria sembla que amb la crisi està creixent.

Des de la perspectiva de la creació de llocs de treball és rellevant el fet que, el 2011, el 70% dels emprenedors no tenen empleats.

Pel que fa a les actituds de les persones, un 28,4% dels enquestats afirma que té esperit competitiu, més de la meitat es reconeix amb capacitat per a emprendre i un 9,7% té intenció d'emprendre en els propers 3 anys. Segons el GEM, d'acord amb aquests resultats, a Espanya hi haurien uns 2.900.000 emprenedors potencials³.

La por al fracàs és un obstacle per a emprendre segons expressen el 51,8% des enquestats.

A criteri dels experts consultats pel GEM els tres factors d'emprenedoria que resulten més mal valorats, és a dir, allí on a parer seu hi ha més recorregut, són tres:

- l'educació i formació en etapa escolar,
- les polítiques governamentals, i
- el finançament per a emprenedors.

L'abandonament de negocis per part dels enquestats al llarg del darrer any afecta el 2,2% de la població de 16 a 64 anys. D'aquest percentatge aproximadament 2/3 part han estat tancaments definitius i l'altre 1/3 ha consistit en empreses que han passat a mans d'altri.

Respecte a una altre variable crítica en el procés emprenedor, el finançament, un 42,5% dels emprenedors en necessiten d'extern. És destacable que el 3,6% de la població del tram d'edat considerat està involucrada en inversió en noves empreses, sigui per vies informals (3,3%) per raó de vincles familiars, amistat, etc..., sigui com a *business angel* (0,3%). Aquest percentatge no ha parat de créixer des de 2008.⁴

³ Aquesta xifra s'obté a partir del percentatge estimat de població que té previst establir algun negoci en els propers 3 anys (9,7%) per la població de 18 a 64 anys.

⁴ 2,8% al 2008, 3,0% al 2009, 3,2% al 2010.

Quadre 2. Selecció d'indicadors del GEM 2011

Mesura	Espanya 2011
GLOBAL	
TEA* total	5,8%
TEA* homes	7,0%
TEA* dones	4,5%
EDAT	
Edat mitjana dels emprenedors	38 anys
18 a 24 anys	7,8%
25 a 34 anys	33,0%
35 a 44 anys	34,1%
45 a 54 anys	18,0%
55 a 64 anys	7,1%
MOTIVACIONS	
Emprenedors per necessitat	25,8%
Emprenedors per oportunitat	71,6%
Emprenedors per altres motivacions	2,6%
Total	100,0%
OCUPATS	
Emprenedors amb empleats	29,3%
Emprenedors sense empleats	70,7%
Total	100,0%
ACTITUDS	
Població amb esperit competitiu	28,4%
S'autoreconeix capacitat per a emprendre	50,8%
Té intenció d'emprendre en els propers 3 anys	9,7%
La por al fracàs és un obstacle per a emprendre	51,8%
ASPECTES MÉS MAL VALORATS PER PART D'EXPERTS (sobre 5 com a valor màxim)	
Educació i formació emprenedora etapa escolar	1,56
Polítiques governamentals: emprenedoria com a prioritat i suport	2,06
Finançament per a emprenedors	2,06

ABANDONAMENTS	
Han tancat o clausurat una activitat en els darrers 12 mesos	2,2%
(El negoci ha continuat en mans d'altri)	(0,7%)
(El negoci s'ha tancat completament)	(1,4%)
FINANÇAMENT PROPI I ALIÈ	
Capital aportat pels propis emprenedors	57,5%
Necessitat de finançament extern	42,5%
BUSINESS ANGELS	
Inversors privats en negocis aliens (% població de 18 a 64 anys)	3,6%
- inversors informals (familiars, parents, amics, ...)	3,3%
- <i>Business angels</i>	0,3%

*TEA: Taxa d'activitat emprenedora. Es tracta del percentatge de població d'entre 18 i 64 anys que han tingut iniciatives emprenedores d'entre 0 i 3,5 anys en el mercat.

Font: Elaboració pròpia a partir de *Global Entrepreneurship Monitor 2011*.

L'informe GEM dona rànquings de països al voltant de la TEA (taxa d'activitat emprenedora), i Espanya se situa en la meitat baixa, com es pot observar el quadre 3, en un llistat en que Estats Units enregistra una taxa de més del doble de l'espanyola.

Quadre 3. Taxa d'activitat innovadora en els països desenvolupats

País	Taxa
Estats Units	12,3%
Austràlia	10,5%
Holanda	8,2%
Grècia	8,0%
Taiwan	7,9%
Corea N	7,8%
Txèquia	7,6%
Portugal	7,5%
Regne Unit	7,3%
Irlanda	7,3%
Noruega	6,9%
Singapur	6,6%
Suïssa	6,6%
Finlàndia	6,3%
Espanya	5,8%
Suècia	5,8%
França	5,7%
Bèlgica	5,7%
Alemanya	5,6%
Japó	5,2%
Dinamarca	4,6%

Font: GEM 2011

La facilitat amb què es pot posar en marxa una empresa és un factor rellevant en l'àmbit de l'emprenedoria, atès que, per bé que es tracta d'un aspecte aparentment perifèric del procés empenedor, podria arribar, en funció de les dificultats i del nivell de convenciment de l'empenedor en el seu projecte, a ser determinant al decidir si engegar i no engegar un projecte.

L'OCDE⁵, sobre la base dades recollides pel Banc Mundial⁶, elabora un indicador de síntesi que mesura el grau de restricció dels països per arrencar un negoci. S'elabora a partir dels procediments, el temps i els costos necessaris per crear i registrar una nova empresa de fins a 50 empleats i un capital de 10 vegades la renda per càpita del país, que a Espanya serien uns 240.000€ En aquest rànquing de l'OCDE Espanya és el segon país més restrictiu per posar en marxa una empresa, després de Grècia (veure quadre 4).

Quadre 4. Rànquing de països més i menys restrictius per arrencar un negoci

10 països més restrictius (de més a menys)	10 països menys restrictius (de menys a més)
Grècia	Nova Zelanda
Espanya	Austràlia
Txèquia	Canadà
Àustria	Estats Units
Polònia	Irlanda
Japó	Gran Bretanya
Alemanya	França
Suïssa	Dinamarca
Luxemburg	Eslovènia
Holanda	Islàndia

Font: OCDE 2011

Un altre factor determinant de la creació de noves empreses és la disponibilitat de recursos financers. En aquest punt cal fer referència no només al finançament bancari convencional sinó sobretot a l'anomenat capital risc, un mecanisme de finançament especialment indicat per a empreses noves amb potencial tecnològic i de creixement, que substitueix o complementa el finançament bancari clàssic. L'existència de finançament d'aquest tipus és un bon indicador de l'interès que ofereix un país per a l'inici de nous negocis de perfil més aviat arriscat.

Espanya figura entre els països amb menor desenvolupament d'aquest tipus de finançament, tal i com es recull en el gràfic 4 que mostra el pes del capital risc sobre el PIB a 2009. Entre els països europeus més desenvolupats només Itàlia, Grècia i Luxemburg es troben per sota d'Espanya. En canvi, països com Israel, Estats Units, Suècia, Suïssa, Irlanda, Finlàndia, Bèlgica o Noruega, en tenen entre 3 i 4 vegades més que Espanya.

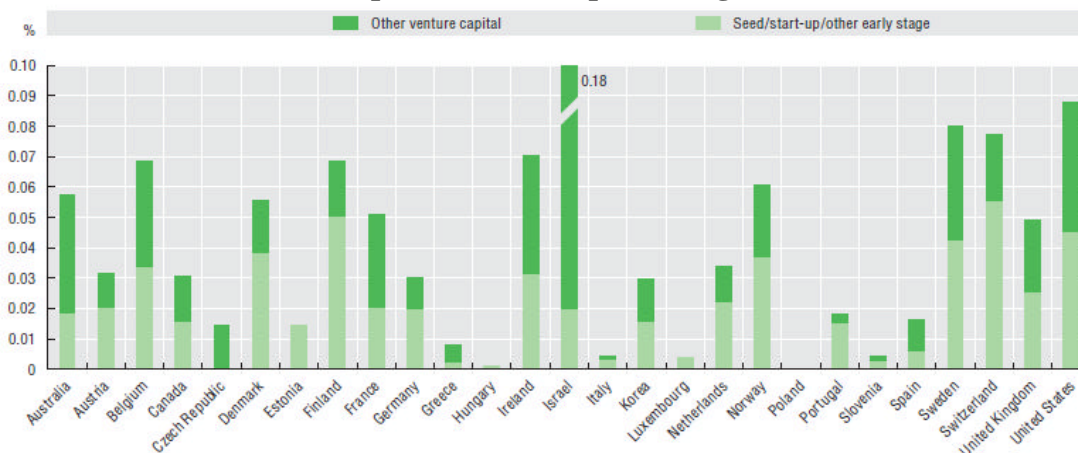
Altres aspectes de l'emprenedoria a Espanya, probablement aplicables en els seus trets principals a Catalunya, han estat identificats per part de ESADE Entrepreneurship

⁵ *Entrepreneurship at a Glance 2011.*

⁶ *Doing Business 2012.*

Institute⁷ a través d'una àmplia enquesta publicada l'any 2011. En destaquem alguns resultats il·lustratius que es recullen a l'aplicació 1.

Gràfic 4. Capital risc com a percentatge del PIB

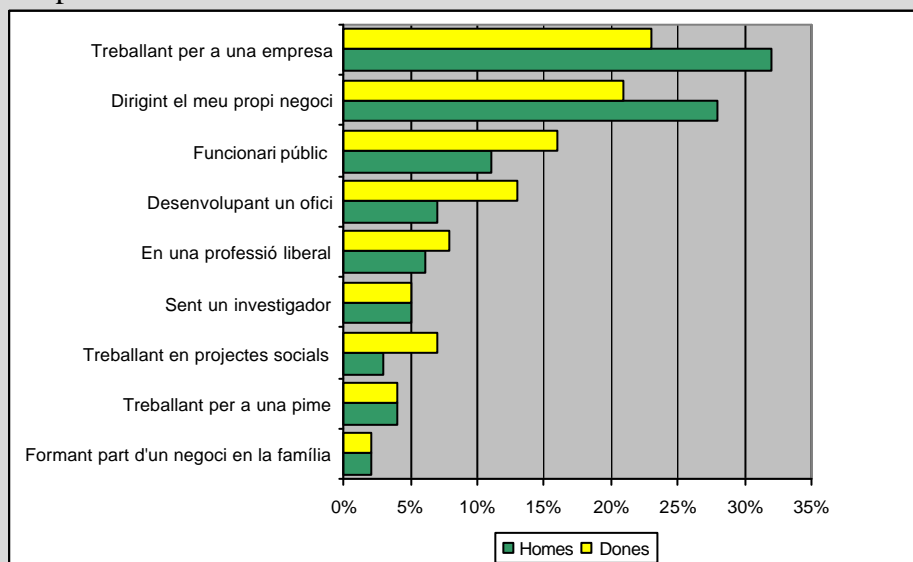

Font: OCDE 2011

Aplicació 1. Com es veuen els joves en el futur, segons l'enquesta ESADE de 2011

Segons l'enquesta ESADE a 7.000 espanyols d'edats compreses entre 17 i 31 anys (març 2011) hi ha tres factors clau de l'emprenedoria que fan que aquesta sigui més gran en determinats països: la cultura emprenedora i els valors, l'educació i el finançament.

Una de les qüestions que destaquen d'aquesta enquesta és com es veuen en el futur laboral els propis joves⁸. Doncs, un 21% de dones i un 29% d'homes s'imaginen el seu futur laboral dirigint el seu propi negoci; contra el que assenyalen altres treballs de camp i el tòpics generats en els darrers temps, els que s'imaginen el seu futur com a funcionaris públics són només l'11% dels homes i el 16% de les dones.

Font: ESADE

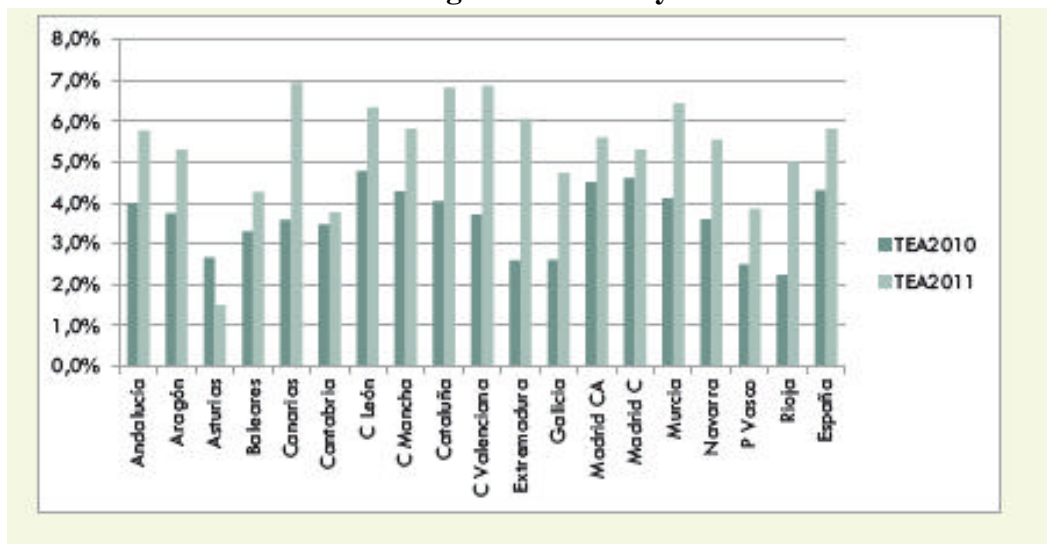
⁷ Libro blanco de la iniciativa emprenedora en España, 2011.

⁸ El lector interessat trobarà una gran quantitat d'informació a ESADE Entrepreneurship Institute, *Libro blanco de la iniciativa emprenedora en España*. 2011.

4. Alguns trets de l'emprenedoria a Catalunya

L'informe general GEM per Espanya de 2011 recull en el seu capítol 13 la TEA (taxa d'activitat emprenedora) de els diferents comunitats autònomes. D'acord amb aquesta estimació, Catalunya figura entre les que tenen una TEA més alta (gràfic 5).

Gràfic 5. TEA regional en els anys 2010 i 2011.

Font: GEM 2011

No obstant això, la major riquesa de dades sobre l'emprenedoria catalana es pot trobar en l'Informe Catalunya GEM 2010. D'aquest document se'n desprenen algunes dades que venen a complementar les presentades en el capítol anterior, però referides a Catalunya:

- El 2010, amb una TEA del 5,04% s'estima que a Catalunya hi havia 248.000 persones emprenedores.
- Un de cada cinc adults (21,8%) va estar involucrat el 2010 en alguna de les etapes del procés empresarial:
 - o Tenia intenció de crear una empresa (7,5%)
 - o Va estar activament involucrat en el procés de creació d'una empresa (2,4%)
 - o Ja comptava amb una empresa pròpia (11,9%).
- A Catalunya el 2011, extrapolant uns resultats obtinguts pel conjunt de l'Estat espanyol⁹, hi hauria 475.000 emprenedors potencials, per bé que aquesta és una xifra que varia bastant d'any en any.¹⁰
- La taxa de supervivència d'empreses de creació recent era a 2010 relativament alta. Concretament, en aquest any un 21% de les empreses creades el 2005 es mantenia viva en el mercat (15,9% a la resta d'Espanya).
- La supervivència no està condicionada ni pel gènere ni per l'edat de l'empresari.

⁹ Població de 18 a 64 anys que té previst establir algun negoci en els propers 3 anys (9,7%).

¹⁰ Al 2010, d'acord amb el percentatge de potencials emprenedors que es va obtenir en el treball de GEM, la xifra hauria estat de 328.000, o al 2009, de 265.000.

- En canvi, un nivell de capital humà més elevat, específicament d'educació formal, està associat amb majors taxes de supervivència empresarial a Catalunya.

En el marc de l'emprenedoria s'ha produït sempre una associació entre la creació d'empreses i la innovació tecnològica. Catalunya és la regió econòmica d'Espanya amb major nombre d'empreses que realitzen segons l'INE activitats innovadores, concretament, al 2010, 5.334, el que representa el 21,6% de tot l'Estat. També és cert que Catalunya és on hi ha més activitat industrial (23,6% del PIB industrial espanyol) i per tant és en certa manera lògic que hi hagi aquesta concentració d'empreses innovadores. En qualsevol cas, es pot afirmar que l'entorn empresarial a Catalunya és ampli i relativament innovador.

En la mateixa línia, a Catalunya és on hi ha desenvolupades més xarxes de *business angels* o inversors privats en les primeres etapes de les noves empreses. D'acord amb ESADE¹¹ n'hi ha 11, seguida de la Comunitat Valenciana, amb 8, Madrid amb 5 i la resta de comunitats en tenen menys. O sigui que, dintre del desavantatge del país respecte a la resta de països desenvolupats, hi ha un cert nucli d'activitat financera que no deixa de ser prometedora.

Vàries iniciatives de l'actuació pública s'han preocupat de l'emprenedoria, a diferents nivells de l'administració, de manera que el país compta amb un bagatge considerable en aquest àmbit. De cara al futur, hi ha iniciatives en curs al tancar aquest document i PIMEC té en cartera algunes propostes per a incidir en una activitat tan determinant del nostre futur empresarial. A aquest tema s'hi dedica la segona part d'aquest treball, en el Document 3 de la sèrie INFORMES PIMEC.

¹¹ ESADE Entrepreneurship Institute, *Libro blanco de la iniciativa emprendedora en España*. 2011.